

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ  
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

# ФИЛОЛОГ

ЧАСОПИС ЗА ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ

*V 2014 9*



УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ  
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

# НОВИ ПОГЛЕДИ НА СРПСКИ ЈЕЗИК И ЊЕГОВЕ „ЗАПЕРКЕ“

Петровић, Драгољуб (2013), *Заперци српскога језика*, Београд: Мирослав.

На прошлогодишњем београдском сајму књига на полицама издавачке куће „Мирослав“ појавила се и књига Драгољуба Петровића *Заперци српскога језика*. Дело обима 343 стране долази из руку једног од најкомпетентнијих српских лингвиста, угледног аутора који се досад више него успешно, неретко први, изјашњавао о питањима из домена тзв. српско-хрватског језичког заједништва, тзв. српско-хрватске језичке заједнице, о судбини, односно преименовању и својатању књижевног језика који је за потребе српског народа половином XIX века реформисао Вук Караџић. Професор Петровић својим досадашњим плодним радом задужио је (не само лингвистичку) струку вредним прилозима о „српским поломима“ у новијој епоси, првенствено у XX столећу, од којих се неки настављају и почетком овога века. Захваљујући његовим радовима, знатно је јаснија позадина ницања нових нација, генеза у оквиру Вуковог језика никле „полиглосије“, раритета у планетарним размерама, позадина данашње „когези-стенције“, по речима и страних стручњака, „једног лингвистичког и више политичких језика“ на простору између Македоније и Бугарске на југоистоку и Словеније на северозападу. „Најопсежнији блок у овој књизи посвећен је осветљавању основа на којима је изграђиван мит о 'Великој Хрватској' који је утемељио П. Ритер Витезовић.“ О основама хрватске државотворне идеје, никле у главама једног П. Р. Витезовића и

А. Старчевића, и високи хрватски угледници износили су својевремено здрав суд. Тако Ј. Штросмајер у писмима Ф. Рачком говори да Старчевић није „човјек при себи; лудо пише; ни праве учености, ни праве духовитости, него ташта и празна глава“. Поглавље *Заперци – другим поводима* доноси десетак раније објављених текстова „у којима су осветљавани поједини аспекти 'језика' који су се истићили из српског, а најчешће се тичу 'црногорског', почесто 'хрватског', понекад тек 'босанског', што су све 'језици' који се лажно представљају“.

Српско-хрватске односе, у дијахроној перспективи и на синхроној равни, Петровић овом приликом посматра у широком контексту укупних геополитичких околности од средњег века до наших дана. Све закључке аутор темељи на лако проверљивим чињеницама, поткрепљујући своје судове мишљењима научних ауторитета изван српског народа, неретко управо на ставовима самих Хрвата, при чему је до пуног израза дошла, у овој књизи као на длану приказана, њихова склоност мењању одређења и практичног деловања, све у служби остваривања зацртаног циља.

Упућеније читаоце садржај Петровићеве књиге подсећа, а мање обавештене информиче, о стицају околности које стоје иза генезе данашње хрватске нације, о настанку тих „Новохрвата“, као и данашњег тзв. хрватског стандардног језика. Сва релевантна питања из домена формирања данашњих прилика на разини нације и стандардног језика код

Хрвата аутор је изнео на поприште и углавном дао коначне судове. У трагању за одговорима на постављена питања Петровић се успешно користио тековинама не само модерне историографске струке (улога праваша у агресивном насртају на територије и тековине других на основу тзв. хрватског државног права) него и налазима антрополога и палеопатолога (према којима, примера ради, „Поморавље и Сусак припадају истом антрополошком типу који се простире до међе са кајкавштином у околини Бузета“).

У *Заперцима српскога језика* ишчитава се хронологија догађаја и покрета који су од краја XIX века до наших дана водили свесном, добро планираном, од страних фактора подстицаном и помаганом, растакању српског етничког, националног и културног (пре свега језичког) простора, што је утирало пут експлозивном ширењу хрватске компоненте, као и ницању и заснивању нових ентитета. Чињенице у науку увођене руком страних (и хрватских) аутора објашњавају зашто су Хрвати „једва историјски народ“ и како се, када и којим средствима хрватска граница мењала. Она се, подсећа Петровић, године 1606. (према Шишићу) протезала „од Питомаче на Скрад, Доњи Косин“ и „уз Велебит до близу Новиграда“, а касније, према Матији Петру Катанчићу, „од Драве па кроз Мославину до утока реке Цетине у Далмацији“. Наведени цитати дају се као потврда добро познатој чињеници да тада, као ни знатно касније, међу штокавцима католицима углавном није било хрватског имена. О томе у *Заперцима* сведоче докази исписани руком самих штокаваца католика, а на списку поузданих сведока има и високих достојанственика Католичке цркве. Читаоце *Заперака*, примера ради, чека подсећање: а) да се, како је забележио Јулије Бенешкић 1911. год., „још стиде сријемски момци да гласно за себе рекну да су Хрвати“; б) да су у Мостару 1890. „живјели

чисти Срби од три вјере“, а исте године у Дубровнику међу 11.177 пописаних житеља „није било ни једног јединог Хрвата“; в) да је, „према попису 1912. у Суботици било 36.000 Буњеваца и само **26 Хрвата**“. На допринос КПЈ ширењу хрватског имена међу штокавцима указује и „Наредба о унапређењу Буњеваца и Шокаца у Хрвате“ (прилог на крају књиге). Неспорне чињенице објашњавају како су „под уздом Ватикана и уз подршку Аустро-Угарске и Немачке, а од краја Првог светског рата и по налозима Коминтерне, Хрвати ‘асимилирали’ све Србе католике иако су се и они, као и Срби православни, ‘од Хрвата одвајали као уље од воде’, тако да су Срби једини хришћански народ у свету који нема католика“.

*Заперци српскога језика*, најкраће речено, као на длану доносе објашњења како су Срби католици и Срби муслимани „преведени“ у друге нације, а како је ширење „Новохрвата“ „по просторима на којима их није никад било до последњих стотинак година“ извршено и уз дотад људском уму непојмљиве злочине и драстично смањење Срба православца. Књига подсећа на целом свету познати податак да је „само у оквиру НДХ 2.480.000 Срба пре 1941“ сведено „на мање од милион на крају рата“. Петровић подсећа и на велико, кључно и пресудно учешће Католичке цркве у таквим погромима, јер је у томе стравичном геноцидном пиру „истакнуту улогу имало и преко 1.400 кољача у мантијама, најчешће оних из фрањевачког реда које су за тај посао припремили бискуп Штросмајер и сарајевски (касније и загребачки) надбискуп Штадлер“. Садржај Петровићеве књиге додатно поткрепљује раније заступано гледиште да су све идеје о било каквом заједништву Срба и Хрвата пале у воду када је Ватикан на Дрини почео да заступа и брани хрватство.

У домену стандардног језика код двају народа ствари су јасне до перфек-

ције. С највишег места српске науке о језику давно је примећено да прихватање Вуковог модела књижевног језика представља „најјачи политички потез који је грађански Загреб икада повукао“. Хрвати су, зарад својих далекосежних интереса, преузели Вуков модел српског књижевног језика, додали му своју терминологију и назвали га (и) својим именом. Не кријући мотиве посезања Загреба за туђим идиомом у решавању својих стандарднојезичких проблема, у превазилажењу наслеђа књижевно-језичке расцепканости католика који не говоре словеначким језиком (било је то, по речима Д. Брозовића из 1963. године, „натјечање у крајевима за које није било у почетку јасно хоће ли се окупити око ове или оне националне језгре“), хрватски језикословци ће касније изаћи са становиштем да је хрватски стандардни језик утемељен на новоштокавској основици још у XVIII веку, чиме је инспирисан и сам Вук да крене истим путем и српски језик приближи хрватском. Свестан да се стварност не може сакрити, званични Загреб у последње време труди се да „објасни“ како им је све у вези с језиком наметнуто, па и тзв. Бечки договор. Садржај Петровићеве књиге, између осталог, подсећа како смо, након стогодишњег „заједничког“ пута и стогодишњег „питонског загрљаја“ Хрвата изашли практично без свог српског језика и Срба (не само) у Хрватској.

Најновија Петровићева књига чини и озбиљан искорак у разматрању односа и статуса трију наречја. Аутор вели да је Вук свакако „био у праву кад је рекао да се чакавци ’врло мало разликују од Срба’, а основне фонолошке и морфолошке чакавске и штокавске карактеристике, удружене с већ помињаним тврдњама антрополога и палеопатолога, по којима се антрополошка „граница налази на линији чакавско-кајкавских додирова у околини Бузета“, Петровићу дају повод да крене корак даље од Вука и да каже: „**чакавштина је ’призната као хр-**

**ватска’ – иако се њена најважнија структурална обележја у мало чему разликују од штокавских, тј. српских** и по томе би се на Хрвате могло гледати како на периферно **српско** племе“. Неспорне чињенице водиле су Петровићево бритко перо да резимира целу причу: „Хрвати су, показује се, народ који је свој етнојезички идентитет, у целини, засновао на сумњивим темељима – одвајкада на **српским**, у последња два-три века и на кајкавским **словеначким**, а у последњих стотинак година опет се ’вратио’ својим српским коренима“, те су „хрватске“ постале многе штокавске области, мада се „у њима за хрватско име није знало до ’комунистичкога времена“.

Растакање српског националног и етничког бића по верским шавовима за собом је повлачило и присвајање српске културне, у првом реду писане баштине. Етикета *хрватски* лепи се на све што је стварано руком Срба католика, а придев *илирски*, који је у своје време углавном био синоним термину *српски* (по речима И. А. Брлића из 1848, и Вук је „classissimus Ilirus“), аутоматски се прекодира у *хрватски*. Из садржаја *Заперака* није изостао ни цивилизацијски неукус око најновије идеје хрватске „науке“ по којој „свако ћирилично слово улази у историју хрватске писмености“.

*Заперци српскога језика* доносе и нове чињенице, али и знатно више нових погледа на српско-хрватске односе у целини, знатно више реинтерпретација одраније познатих чињеница и појава. Дискусија коју ће ово дело несумњиво изазвати показате да су Петровићеви (нови) погледи и закључци валидни. Када је реч о домаћој јавности, крајње је време да се редефинишу и неки темељни постулати српске језичке политике. Садржај *Заперака српскога језика* указује и на стазе којима, најзад, треба кренути.